МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

илимий-методикалық журнал № 3/2

Нөкис - 2021

Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў

ISSN 2181-7138

№ 3/2 2021 жыл

Илимий-методикалық журнал

Редактор:
А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:
Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Кеңесбай АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Өсербай ӘЛЕЎОВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Кеңесбай ДАУЛЕТЯРОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Батырбек КАИПБЕРГЕНОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Сарсен КАЗАХБАЕВ
Гулмира КАРЛЫБАЕВА
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Зухра СЕИТОВА
Айдын СУЛТАНОВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Ризамат ШОДИЕВ
Ойбахор ШАМИЕВА
Бекзод ХОДЖАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА

Шөлкемлестириўшилер:
Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириў Министрлиги, ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы

Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети жанындағы Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының 25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сөз ҳәм хабар агентлиги тәрепинен 2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды №01-044-санлы гуўалық берилген.
Мәнзил: Нөкис қаласы, Ерназар Алакөз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uzniipnkkf@umail.uz, mugallim-pednauk@umail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

Журналға келген мақалаларға жуўап қайтарылмайды, журналда жәрияланған мақалалардан алынған үзиндилер «Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледи. Мақалада келтирилген мағлыўматларға автор жуўапкер.

МАЗМУНЫ

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ, ТАСВИРИЙ САНЪАТ

Ҳожиев Р. Б., Норбоева Д.О. Ёшлар ижтимоий фаоллигини ривожлантириш концепциялари 4
Ismatov U.Sh. Bo‘lajak tasviriy san’at o‘qituvchilarini turli grafik materiallarda ishlashga o‘rgatish (tempera bo‘yog‘i misolida) 12
Berdiyorov O. Tasviriy san’at va chizmachilik darslarida o‘quvchilar duch keladigan ayrim masalalarning amaliy faoliyatdagi yechimlari 15
Baymetov B.B. ,Xamroqulova M. Talabalarni boshshaklini tasvirlashga o’rgatishda konstruktiv qurilish qonuniyatlaridan foydalanish texnologiyalari 18
Abduxamidov S.M.,Shadiyev A.Ya. Sog‘lom turmush tarzini shakllantirishda jismoniy tarbiya va sportning bugungi kundagi o‘rni 22
Ismatov U.Sh. Rangtasvir mashg‘ulotlarida maishiy janrning ifodalanishi 25
Марасулова И.М., Зулфиев Р.Н. Ўқувчилар таълим-тарбияси жараёнида тасвирий санъат ўқитувчисининг ўрни 28
Абдуллаева Г.С. Формирование ключевых компетенций у студентов с особыми образовательными потребностями через применение ИКТ 31
Мухитдинова М.С. Нутқида оғир нуқсони бор болалар билан коррекцион-ривожлантирувчи ишларни олиб боришда мусиқа машғулотларнинг имкониятлари 35
Султанов Х.Э., Марасулова И.М., Юнусова К.Ҳ. Педагогик инновацион кластери: Чирчиқ тажрибасининг илк натижалари 37
Султанов Х.Э., Махмудов М.Ж. Ўқувчиларни тасвирий санъат фанига қизиқтиришдаги ўқитувчининг маъсулияти 42
Kayumov X. A., Ko‘kiyev B .B. Quruvchi muhandislarni tayyorlashda muhandislik grafikasi ta’limini kompyuter texnologiyasi bilan integrasiyalash 46
Махмудова М.Т. Развитие музыкальной тематики и ее актуальность в изобразительном искусстве Узбекистана 48
Марасулова И. М. Эстетическое воспитание молодежи для общества 52
Sobirov S.T. Bolalar uchun nashrlarda illyustratsiyalarning vazifalari 54
Sobirov S. T. Talabalarda yuksak axloq, kasbga sadoqat kabi insoniy fazilatlarni shakllantirish va ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirishda to‘garaklarning o‘rni 59
Муратов Х. Х. Ўқув жараёнида мустақил таълимни ташкил этиш ва бошқаришнинг долзарблиги 61
Атаханова С.О. Масофали ўқитиш технологиясининг чизмачиликни ўқитишдаги амалий аҳамияти 65
Атаханова С.О. Чизмачилик фани бўйича ўқувчиларнинг билиш фаолиятини фаоллаштиришда муаммоли таълим технологиясидан фойдаланиш омиллари 69
Султанов Х.Э. Таълим муассасалари ҳамкорлигининг кластерли моделини ташкил этиш 73
Ko‘kiyev B.B. Yordanchi proyeksiyalash usulidan foydalanib yaqqol tasvir qurish 76
Махмудова М.Т. Влияние музыки на изобразительного искусства 81
Махмудова М.Т. Роль и значение музыки в воссоздании изображения 85
Ko‘kiyev B. B., Mahmudov M. J. Ijodkorlikni rivojlantirish chizama geometriya fani misolida 88
Ko‘kiyev B. B., Qozoqboyeva D. T. Yordamchi proyeksiyalash usuli orqali yechiladigan masalalar 91

Jumayev I.O. Chizmalarni AutoCAD dasturida chizishda dasturning mavjud murakkabliklarini qo'lda chizishga moslashtirish (o'rgatish) usullari 94
Jumayev I.O. Muhandislik grafikasi fanlarida uch o'lchamli fazoni Auto CAD dasturidan foydalanib qo'llash usullari va ahamiyati 99
Xalimov M., Bekqulov Q. Chizmachilik fanini o'qitishda interaktiv metodlarni qo'llash zaruriyati 102
Bekqulov Q.Sh. O'quvchilar yo'l qo'yadigan tipik xatolarni tizimga solish va prognoz qilish oldini olish choralari 105
Bekqulov Q.Sh., To'laganova H. Muhandislik grafikasi fanlarida talabalar chizma bajarishda yo'l qo'yadigan tipik xatolar 107
Bekqulov Q.Sh., To'laganova H. Chizmachilik fanidan o'quvchilarning fazoviy tasavvurini oshirishda tugallanmagan chizmalardan foydalanish 111
Bekqulov Q.Sh., Boizaqova Sh.A. Muhandislik grafikasi fanlarini boshqa fanlar bilan bog'liqligi 113
Boizaqova Sh.A., Bekqulov Q.Sh. Ko'rinishlar mavzusni tushuntrishda detal modelini o'ziga qarab o'rganishning ahamiyat 117
Анкабаев Р. Т. Тасвирий саънатда машғулотларида иллюстрация ўргатишнинг аҳамияти 120
Бахриев И.С. Бўлажак тасвирий санъат ўқитувчиларини касбий тайёрлашда композиция фанининг назарий асослари 122
Атажанова Р. Р. Возможности уроков изобразительного искусства в развитии творческих способностей младших школьников 126
Бахриев И.С. Бўлажак тасвирий санъат ўқитувчиларини касбий тайёрлашда композиция фанини ўқитилишининг амалиётдаги ҳолатини ўрганиш 128
Xalimov M. Chizmachilik fanini o'qitishda interaktiv metodlarni qo'llash zaruriyati 133
Achilov N. N. AutoCAD dasturi yordamida talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish yaqqol tasvirlarni bajarish asosida 136
Анкабаев Р.Т., Миржалилов М. Б. Тасвирий саънатда машғулотларида миниатюрани ранг тасвирини ўргатишнинг аҳамияти 141
Achilov N. N. Ko'rgazmali qurollardan foydalangan holda talabalarda ijodiy qobiliyat va dars samaradorligini oshirish yo'llari 145
Saydaliyev S.S., Nig'manov B.V., Achilov N.N. Arxitekturada inson va fazo 149
Ҳожиев Р. Б. Норбоева Д.О. Ёшларнинг ижтимоий қатлам сифатида мавжудлигининг онтологик асоси 155

of children in children's books, the decorations in children's books and the importance of color in illustrations, the perception of drawing and depiction in each age group is highlighted with its own characteristics.

TALABALARDA YUKSAK AXLOQ, KASBGA SADOQAT KABI INSONIY FAZILATLARNI SHAKLLANTIRISH VA MA'NAVIY-MA'RIFIY ISHLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA TO'GARAKLARNING O'RNI

Sobirov S. T.

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti "Sport va chaqiriqqacha harbiy ta'lim" fakulteti "Tasviriy san'at" kafedrasi katta o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: mafkuraviy immunitet, kasbiy kompetentlik, axloqiy sifat, isloxotlar, to'garak, mini to'garak, professional kadr, mohir pedagog.

Ключевые слова: идеологический иммунитет, профессиональная компетентность, моральные качества, реформы, кружок, мини-кружок, профессиональные кадры, квалифицированный педагог.

Key words: ideological immunity, professional competence, moral quality, reforms, circle, mini circle, professional staff, skilled educator.

Bugungi kunda talaba-yoshlarga ta'lim tarbiya berishda ularning ongiga milliy g'oyaning asosiy yo'nalishlarini singdirish badiiy ta'lim vositalaridan samarali foydalanish, o'z ustida ishlash va darsdan tashqari to'garaklarda o'z kasbi sir-asrorlarini o'rganish, talabalarning ma'naviy, estetik dunyoqarashlarini shakllantirish bilan birga ularda mafkuraviy immunitetni shakllantirishga xizmat qiladi.

Hozirgi zamonda yadro maydonlarida emas, mafkura maydonlarida bo'layotgan kurashlar dunyo siyosiy maydonidagi salmoqli axamiyat kasb etuvchi jarayonlarni yuzaga keltirmoqda. O'z navbatida yoshlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirishda - mafkuraviy immunitetni shakllantirish mexanizmlarini ishlab chiqish, uni amalga oshirish tizimini aniq belgilash va hayotga tatbiq etishni ta'minlash kerak bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimida yoshlar bilan ishlash, ularda yuksak axloq, kasbga sadoqat kabi insoniy fazilatlarni shakllantirish va ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish Konsepsiyasida:

– ta'lim muassasalari tahsil oluvchilarida darsda (auditoriya) va maktabdan tashqari (auditoriyadan tashqari) bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish, fan va boshqa qiziqishlari bo'yicha klublar (to'garaklar), sport seksiyalariga jalb etish xamda ularning jamoat ishlaridagi ongli ravishda ishtirokini ta'minlash borasidagi ishlarni kuchaytirish bo'yicha amalga oshiriladigan ishlar sifatida belgilab qo'yilgan. Yoshlarning bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etishda qiziqishlari bo'yicha to'garaklarga qatnashish talaba yoki o'quvchilarning kelgusidagi hayotiy faoliyatida ham muhim ahamiyat kasb etishi aniq. Yuqoridagi davlatimiz tomonidan belgilab berilgan vazifalarning amaldagi tadbig'i sifatida Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" ta'lim yo'nalishida tashkillashtirilgan ilmiy va ijodiy to'garaklarni misol qilib ko'rsatishimiz mumkin. Muntazam faoliyat olib borayotgan to'garaklar va ularning tarkibida ochilgan mini to'garaklarning faoliyati talaba yoshlarning ta'lim-tarbiya va hayotiy faoliyatlariga o'zgacha mazmun kiritdi desak adashmaymiz.

«Ijodiy tafakkur" ilmiy to'garagida talaba yoshlarga maqola, tezis yozish va ilmiy ish qilish sir-asrorlari o'rgatiladi. To'garakni dotsent X.E.Sultanov olib boradi.

“Sexrli moyqalam” to‘garagida talaba yoshlarga qalamtasvir, rangtasvir, kompozitsiya sir-asrorlari o‘rgatiladi. To‘garakni o‘qituvchi I.S.Baxriev olib boradi. Ushbu to‘garak qoshida «Portret” mini to‘garagi faoliyat olib boradi. To‘garakni yo‘nalishimiz TSMG 18.2 guruh talabasi J.Jumaev olib boradi.

“Grafika” to‘garagida talaba yoshlarga kitob grafikasi, plakat va gazeta-jurnallar grafikasining sir-asrorlari o‘rgatiladi. To‘garakni katta o‘qituvchi R.T Ankabaev olib boradi. Ushbu to‘garak qoshida «Kitob grafikasi” mini to‘garagi faoliyat olib boradi. To‘garakni yo‘nalishimiz TSMG 20.1 guruh talabasi M.Mamatkarimova olib boradi.

“Kompyuter grafikasi” to‘garagida talaba yoshlarga avtocad, korel drav, avto pley dasturlari asosida memorlik va dizayn sir-asrorlari o‘rgatiladi. To‘garakni o‘qituvchi B.B.Ko’kiev olib boradi. Ushbu to‘garak qoshida “Maket loyihasi” mini to‘garagi faoliyat olib boradi. To‘garakni yo‘nalishimiz TSMG 18.2 guruh talabasi D.Jabborov olib boradi.

“Amaliy san’at” to‘garagida talaba yoshlarga yog‘och o‘ymakorligi, miniatyura, haykaltaroshlik sir-asrorlari o‘rgatiladi. To‘garakni katta o‘qituvchi I.S.Marasulova olib boradi. Ushbu to‘garak qoshida “Kamoliddin Behzod izdoshlari” mini to‘garagi faoliyat olib boradi. To‘garakni yo‘nalishimiz TSMG 18.1 guruh talabasi O.Tilapova olib boradi. Yana bir mini to‘garak “Haykaltaroshlik” to‘garagini yo‘nalishimiz TSMG 18.1 guruh talabasi F.Mustafaqulova olib boradi. Ushbu to‘garak qoshida yana “Yog’och o’ymakor usta rassom” mini to‘garagi faoliyat olib boradi. To‘garakni yo‘nalishimiz TSMG 19.1 guruh talabasi K.Karabaev olib boradi.

Bu to‘garaklarda faqat yo‘nalishimiz talabalari emas boshqa yo‘nalish talabalari ham qatnashib kelishmoqda. Talaba – yoshlar hayotida, kasbiy mahoratining oshishida jumladan – Umumta’lim maktablarining tasviriy san’at darslarida o‘tiladigan mavzulari (miniatyura, amaliy san’at, kitob grafikasi) oliy ta’lim talabalariga ushbu fanlarning o‘tilmasligining o‘rnini to‘ldirishda yuqorida sanab o‘tgan to‘garaklarning o‘rni beqiyos. To‘garaklarga qatnashib kelayotgan talabalarimiz ko‘plab yutuqlarga erishib kelmoqda. To‘garak qatnashchilarining ichidan Respublika ko‘rik tanlovlari g‘oliblari, O‘zbekiston Badiiy akademiyasi Badiiy ijodkorlar uyushmasining yoshlar bo‘limi a’zolari chiqmoqda. Yuqorida aytganlarimizning isbotini TSMG 18.1 guruh talabasi Karimjonov Umidjon Gennadiy o‘g‘li misolida ko‘rib chiqamiz. 2018- yil Toshkent viloyati Chirchiq Davlat Pedagogika institutining “Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” yo‘nalishiga to‘lov kontrakt asosida o‘qishga qabul qilindi. O‘qishga kirgach barcha fanlarni birdek o‘zlashtira olmaganli uchun muammolarga duch keldi. Keyinchalik yo‘nalishimizda faoliyat olib borayotgan “Amaliy san’at” to‘garagi qoshidagi “Yog’och o’ymakor usta rassom” mini to‘garagiga qatnasha boshladi. To‘garak raxbari TSMG 19.1 guruh talabasi K.Karabaevdan yog‘och o‘ymakorligini o‘rgana boshladi. yog‘och o‘ymakorligi sir-asrorlarini yetarli darajada o‘zlashtirib borish bilan birga o‘zi ham maktab o‘quvchilariga o‘rgata boshladi. Bu jarayonga esa institutimizning ilmiy tadqiqot mavzusi bo‘lgan Pedagogik ta’lim innnovatsion klasterining amaldagi tatbig‘i sifatida “Talaba-talabaga ustoz”, “O‘rgatib o‘rganamiz” loyihalarining ta’lim-tarbiya jarayonidagi tajriba-sinov ishlari deb qarash kerak.

Xullas hozirda shu institutning 3-kursida o‘qiyotgan talabamiz “Hunarmandlar uyushmasi” a’zosi, 2020 yilda o‘tkazilgan Kamoliddin Behzod tavalludining 565-yilliga bagishlangan “Kamoliddin behzod izdoshlari” miniatyura va xalq amaliy san’at asarlari ijodiy tanlovida “Eng yaxshi amaliy san’at asari uchun” nominatsiyasi boyicha respublika miqyosida faxrli 1-o‘rin sohibi hisoblanadi. Yutuqlarga erishish bilan bir qatorda talabamizda o‘ziga bo‘lgan ishonch, mustaqil qaror qabul qilish, o‘z ustida ishlash, tirishqoqlik, kasbga

sadoqat kabi ijobiy fazilatlari shakllandi. Bu faqat bitta talabaning bir yo‘nalishdagi natijalari, barcha to‘garaklarda erishilgan natijalar salmog‘i juda yuqori.

Umuman olganda ta’lim klasteri bo‘yicha Chirchiq tajribasi tarkibidagi Tasviriy san’at kafedrasida tashkil etilgan bunday to‘garaklar faoliyatini boshqa OTMlar va maktablarda joriy etish sifatli ta’lim-tarbiya berish samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega bo‘ladi deb o‘ylaymiz.

Adabiyotlar:

1. “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimida yoshlar bilan ishlash, ularda yuksak axloq, kasbga sadoqat kabi insoniy fazilatlarni shakllantirish va ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish KONSEPSIYASI”.

2. Sobirov S.T. “Tasviriy san’at faning o‘quvchilarni estetik jihatdan tarbiyalashdagi o‘rni”. «Science and Education» Scientific Journal. ISSN 2181-0842. VOLUME 1, ISSUE 9. DECEMBER 2020. P. 421-427.

3. Султанов Х.Э, Собиров С.Т, ХудайназароваЎ, АнқабоевР.“Ёш мусаввир тўгараги”. Услубий қўлланма, Низомий номидаги ТДПУ, Тошкент 2016.

4. Sobirov S.T. “O‘quvchilarning ijodiy jarayonini tashkil etishda to‘garaklarning o‘rni”. Xalq ta’limi ilmiy-metodik jurnali – 2015 yil № 5.79-82 b.

5. Sultanov X. E, Donasheva O‘. To‘garak mashg‘ulotlarida ko‘rish xotirasini rivojlantirishga doir mashqlar o‘tkazish. “Xalq ta’limi” ilmiy-metodik jurnal Toshkent -2012 y./4

6. Sobirov S.T, Sayfiyeva N.R. “O‘quvchilarni estetik jihatdan tarbiyalashda tasviriy san’at faning va o‘qituvchining o‘rni”. “Maktab va hayot” ilmiy metodik jurnal. MAXSUS SON №2. ISSN 2010-5460. 459-464 b. 2020 yil dekabr.

7. Sultanov Kh.E. Innovation technology clusters use of technology in illustration / International Journal of Psychosocial Rehabilitation, Vol. 24, Issue 04, 2020: ISSN: 1475-7192. P. 3871-3879;

8. Sultanov Khaytboy Eralievich, Marasulova Izzat Mukhamatsultonovna, Bakhriev Ilkhomjon Saidazimovich and Ankabaev Rahim Turgunovich. The Need for Creation of a Cluster of Pedagogical Innovations in the System of Continuous Education /International Journal of Psychosocial Rehabilitation, Vol. 24, Issue 05, 2020 ISSN: 1475-7192// том 1, №5. -ст. 6586-6591.

1. www.cspi.uz
2. www.tdpu.uz
3. www.pedagog.uz
4. www.Ziyonet.uz
5. www.edu.uz

РЕЗЮМЕ

Maqolada ta’lim klasterining Chirchiq tajribasi, Tasviriy san’at kafedrasida tashkil etilgan to‘garaklar va mini to‘garaklar faoliyati yoritib berilgan hamda talaba-yoshlarning mafkuraviy immunitetini mustaxkamlash, ularda yuksak axloq, kasbga sadoqat kabi insoniy fazilatlarni shakllantirishdagi ahamiyatihaqida gap boradi.

РЕЗЮМЕ

В статье описывается Чирчикский опыт образовательного кластера, деятельность научных и творческих кружков и мини-кружков, организованных на кафедре Изобразительное искусство, а также важность укрепления идеологического иммунитета студентов, формирования таких человеческих качеств, как нравственность, профессионализм.

SUMMARY

The article describes the Chirchik experience of the educational cluster, the activities of clubs and mini-clubs organized at the Department of Fine Arts, as well as the importance of strengthening the ideological immunity of students, the formation of such human qualities as morality and professionalism.

ЎҚУВ ЖАРАЁНИДА МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА БОШҚАРИШНИНГ ДОЛЗАРБЛИГИ

Муратов Х. Х.

ТВЧДПИ Тасвирий санъат кафедрасида доцент в.б.

Таянч сўзлар: кредит-модул, мустақил таълим, ахборот технология, дастурий таъминот, интегратсия, компитенсия.

Т. Н. Қары Ниязий атындағы Өзбекстан педагогикалық
илим-изертлеў институтының Ж. Орынбаев атындағы Қарақалпақстан
филиалы

«МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ» № 3-2

Нөкис — 2021

Басып шығыўға жуўапкер:

А. Тилегенов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов, Н. Абдукаримов

Оригинал-макеттен басыўға рухсат етилди 12.03.2021. Форматы 60x84 $^1/_{16}$
«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.
Шәртли б.т. Нашр. т. Нусқасы 2000. Буйыртпа №

«NISO POLIGRAF» ШК босмахонасида босилди.
Тошкент ш., Ҳ. Бойқаро, 51